

J. SKOCZYLAS & M. ŻYROMSKI — Symbolika kamienia jako element procesu legitymizacji władzy w cywilizacji europejskiej. Wydawnictwo Naukowe UAM, Seria Badania Interdyscyplinarne, Nr 1, Poznań 2005, 178 str., 7 tab., 5 ryc., 19 fot., 206 poz. lit.

Książka *Symbolika kamienia jako element procesu legitymizacji władzy w cywilizacji europejskiej* budzi odczucia wielorakie. Sam jej tytuł, brzmiący bardzo tajemniczo, pozwala przypuszczać, że znajdziemy w niej treści z pogranicza geologii, filozofii, historii i nauk politycznych, co jest rzeczą rzadko spotykaną w literaturze naukowej. A jednak znajdziemy w niej tylko luźno powiązane wiadomości z tych dziedzin. Można zapytać — tylko tyle czy aż tyle?

Ze wstępu wynika, że autorzy mieli zamiar przedstawić czytelnikowi książkę interdyscyplinarną, ale tak, niestety, nie jest. Owszem, *Symbolika kamienia...* to interesująca pozycja, ale przedstawione w niej informacje z różnych dziedzin nauki tworzą właściwie zbiór kilku bardzo luźno wiążących się ze sobą, odrębnych opracowań. Myślę, że sami autorzy zdawali sobie sprawę z tego, zaznaczając wyraźnie autorstwo poszczególnych rozdziałów. Jaki na przykład związek z myślą przewodnią książki, zawartą w jej tytule, ma bardzo obszerny rozdział *Kamień a skała*, poświęcony genezie i charakterystyce skał? Dla dalszej części książki nie ma on żadnego znaczenia! Problemowi znaczenia skał w procesie legitymizacji władzy poświęcono zaledwie 10% objętości książki. To zdecydowanie za mało, aby nadać książce związany z nim tytuł. Rozumiem jednak, że odgrywają tu rolę i względy marketingowe, które zawsze trzeba brać pod uwagę, gdy się chce, aby książka wzbudziła zainteresowanie.

Tyle uwag krytycznych, choć nie jest to krytyka merytorycznej zawartości książki, o której mam jak najlepsze zdanie, ile uwagi na temat związku tytułu z treścią i pojęcia interdyscyplinarności. Oczywiście, jak zawsze w recenzji, są to uwagi subiektywne i nie wszyscy muszą się z nimi zgadzać. Tym bardziej, że z książki można dowiedzieć się wielu interesujących rzeczy dotyczących roli kamienia w rozwoju cywilizacji, choć szkoda, że związanych niemal wyłącznie z basenem Morza Śródziemnego.

Autorami książki są pracownicy naukowcy Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu: Janusz Skoczylas z Instytutu Geologii (autor licznych prac z dziedziny petroarcheologii) i Marek Żyromski z Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Książka składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i streszczenia w języku angielskim.

Rozdział pierwszy *Kamień a skała*, autorstwa J. Skoczylasa, to typowy rozdział informacyjny, w którym znajdują się wiadomości o skałach i ich genezie.

Rozdział drugi *Wybrane zagadnienia z problematyki władzy i kwestii legitymizacji władzy*, którego autorem jest M. Żyromski,

stanowić miał zapewne w zamyśle autorów wstęp do dalszej części książki. W jakimś sensie tak i jest, bo w rozdziale znajdują się rozważania z zakresu nauk politycznych i rozważania o tym, co było w przeszłości symbolem legitymizacji władzy. Kamień przewija się w nim tylko sporadycznie i jest chyba tylko pretekstem do rozważań natury ogólnej. Najwięcej miejsca poświęcił autor problemom legitymizacji władzy w starożytnym Rzymie.

Rozdział *Symbole — symbole władzy i symbolika kamienia* jest wyraźnie dwudzielny. Pierwsza część, bardziej teoretyczna (autorstwa M. Żyromskiego), dotyczy symboli politycznych, gdzie kamień przewija się tylko w tle budownictwa monumentalnego. W części drugiej J. Skoczylas napisał o archaicznej symbolice kamienia, kulcie kamienia, o kamieniu filozoficznym, kamieniu jako symbolu płodności, domniemanej leczniczej mocy kamienia, o przesądach o żywych, poruszających się kamieniach oraz o podobieństwie kamienia i góry w mitologii i symbolice. To niewątpliwie najciekawsza część książki, choćby dlatego, że autor posługuje się w niej licznymi, konkretnymi przykładami z wielu miejsc na świecie, choć głównie z Europy.

W rozdziale czwartym, pt. *Możliwości wykorzystania kamienia w starożytnym Rzymie* (autorstwa obu autorów), przedstawiono miejsca i rejony starożytnej eksploatacji kamienia w obszarze wokół basenu Morza Śródziemnego. Zawiera on bardzo cenne informacje o stanowiskach eksploatacji kamieni budowlanych, z których zbudowane są ówczesne budowle. Jest to zatem cenne źródło wiadomości zarówno dla historyków, jak i archeologów. Ogromne ilości eksploatowanego kamienia, które należało dostarczyć do miejsc oddalonych niekiedy o kilkaset czy więcej kilometrów, uzmysławiają czytelnikowi możliwości logistyczne i transportowe starożytnych społeczeństw. Chodziło przecież nie tylko o wydobycie wielu milionów metrów sześciennych kamienia, ale i jego obróbkę, transport i wreszcie — tworzenie budowli. Tym wszystkim musiała zajmować się bardzo duża liczba ludzi, choć zapewne w przeważającej części — niewolników.

Ostatni rozdział, *Wybrane przykłady zastosowania kamienia w rzymskiej architekturze i sztuce*, napisał M. Żyromski. Autor omówił w nim łuki triumfalne, kolumny, Mauzoleum Hadriana, Panteon, marmurowy posąg Augusta z Prima Porta w Muzeum Watykańskim i rzeźbę tetrarchów (zbudowaną z czerwonego porfiru z Egiptu) z bazyliki św. Marka w Wenecji.

Podsumowując, można stwierdzić, że prezentowana książka zawiera wiele ciekawych informacji o zastosowaniu surowców kamiennych w starożytności i czasach przedrzymskich. Wiele z nich może być świadectwem istnienia potężnych cywilizacji, zdolnych do podjęcia działań na wielką skalę, celem utrwalenia władzy lub pamięci o wielkich wydarzeniach. Zatem, mimo krytycznych uwag zgłoszonych na początku tej recenzji, książkę uważam za udaną, choć wcale nie interdyscyplinarną.

Włodzimierz Mizerski